

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการออกกลางคืนของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนางรอง สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 32 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญตามลำดับ ดังนี้

1. การบริหารงาน โรงเรียน
 - 1.1 ความหมายของการบริหาร
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีการบริหาร
 - 1.3 ขอบข่ายงานการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา
2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา
 - 2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
 - 2.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 - 2.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553
 - 2.4 พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545
 - 2.5 แนวทางการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545
3. การออกกลางคืน
 - 3.1 ความหมายของการออกกลางคืน
 - 3.2 สาเหตุการออกกลางคืนของนักเรียน
 - 3.3 มาตรการช่วยเหลือและการแก้ปัญหาการออกกลางคืนของนักเรียน
 - 3.4 แนวทางการช่วยเหลือโดยระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 3.5 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการออกกลางคืนของนักเรียน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารงานโรงเรียน

ในการศึกษาการบริหารการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายการบริหารและขอบข่ายงานการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังต่อไปนี้

ความหมายของการบริหาร

การบริหารเป็นกระบวนการสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ชาอุชัย อาจีนสมาจาร (2541 : 39) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร คือ ความพยายามที่จะสั่ง ณะ และผสมผสานความพยายามของมนุษย์ ซึ่งมีจุดรวมที่มุ่งสู่จุดหมายปลายทาง หรือ เป้าหมายบางอย่าง การบริหารเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในองค์กร ซึ่งมีหน้าที่สั่งการ ให้ความสะดวกในการทำงานของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน

วิโรจน์ สารัตนะ (2542 : 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ กระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร ที่สำคัญคือ การวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการควบคุม

น้ำ งามหอม (2548 : 11) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการวางแผน การควบคุม กำกับ ติดตาม โดยการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

จันทร์ธานี สงวนนาม (2551 : 25) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นเรื่องของการทำกิจกรรม โดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด นักบริหารหลายคนต่างเห็นพ้องต้องกันว่า การบริหารเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของคณะบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนในการทำงาน บางคนเห็นว่า การบริหารเป็นศิลปะของการเป็นผู้นำที่จะนำให้ผู้อื่นทำงานตามวัตถุประสงค์ได้ บางคนให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย จึงเห็นได้ว่า เรื่องของการบริหาร เป็นเรื่องที่ต้องขังผู้ยากลำบากซับซ้อน เป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับคน ความรู้สึกนึกคิด ทรัพยากร จุดมุ่งหมาย รวมทั้งกระบวนการในการบริหารงาน

นพพงษ์ บุญจิตราคูต (2527 : 4; ยังถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา. 2552 : 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารต้องมีหลักหกประการ คือ มีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกัน ทำกิจกรรม ใช้ทรัพยากร และกลวิธีที่เหมาะสม ทำงานให้บรรลุเป้าหมายและเป้าหมายนั้นช่วยกันกำหนดขึ้นมา

เอกชัย กีสุขพันธ์ (2527 : 1-2; ยังถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา. 2552 : 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารมีองค์ประกอบสี่ประการ คือ กลุ่มบุคคล จุดมุ่งหมาย กระบวนการทำงาน และทรัพยากร

สุนทร โคตรบรรเทา (2552 : 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารหรือการจัดการ เป็นกระบวนการทำงานกับคนและโดยคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์การ

จากการศึกษาความหมายของการบริหาร สรุปได้ว่า การบริหาร คือ กระบวนการทำงาน โดยการทำงานร่วมกันของกลุ่มคน ผ่านกระบวนการวางแผน การบริหารบุคคล การบริหารทรัพยากร อย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดและทฤษฎีการบริหาร

การบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหารการศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหารภาพรวมของการบริหาร ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบริหารสถานศึกษามีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือ มีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่ฟังเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้ การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับ วิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)

ปัจจัยสำคัญการบริหารที่สำคัญมี 4 อย่าง ที่เรียกว่า 4Ms ดังนี้ (จินทรานี สงวนนาม. 2551 : 28)

1. คน (Man) ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์การที่ร่วมกันทำงาน
2. เงิน (Money) ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุกๆ ส่วนขององค์การ
3. วัสดุสิ่งของ (Materials) ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ
4. การจัดการ (Management) ได้แก่ การบริหารองค์การของผู้บริหาร

กระบวนการบริหารการศึกษา

จากหลักการบริหารทั่วไป 14 ข้อของ Fayol ทำให้ต่อมา Luther Gulick ได้นำมาปรับต่อยอดเป็นที่รู้จักกันในตัวอักษรย่อที่ว่า "POSDCoRB" กลายเป็นคัมภีร์ของการจัดการองค์การ ในด้านยุคของศาสตร์การบริหารซึ่งตัวย่อแต่ละตัวมีความหมาย ดังนี้ (สุนทร โคตรบรรเทา. 2552 : 56-57)

- P – Planning หมายถึง การวางแผน
- O – Organizing หมายถึง การจัดองค์การ
- S – Staffing หมายถึง การจัดอัตราค่าจ้าง
- D – Directing หมายถึง ก้าวหน้า
- Co – Coordinating หมายถึง การประสานงาน

R – Reporting หมายถึง การรายงาน

B – Budgeting หมายถึง งบประมาณ

ทฤษฎีทางการบริหาร

ทฤษฎี หมายถึง แนวความคิดหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์มีการทดสอบ และการสังเกตจนเป็นที่แน่ใจ ทฤษฎีเป็นเซต (Set) ของมโนทัศน์ที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เป็นข้อสรุปอย่างกว้างที่พรรณนาและอธิบายพฤติกรรมการบริหารองค์การทางศึกษาอย่างเป็นระบบ ถ้าทฤษฎีได้รับการพิสูจน์บ่อย ๆ ก็จะกลายเป็นกฎเกณฑ์ ทฤษฎีเป็นแนวความคิดที่มีเหตุผลและสามารถนำไปประยุกต์ และปฏิบัติได้ ทฤษฎีมีบทบาทในการให้คำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทั่วไปและชี้แนะการวิจัย

สำหรับทฤษฎีการบริหาร มีการแบ่งเป็นระยะต่างๆ เป็น 3 ระยะ จึงขอนำเสนอรายละเอียด ดังนี้ (ภาววิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไควณะบุตร. 2542 : 10-25)

ระยะที่ 1 ระหว่าง ค.ศ. 1887 – 1945 ยุคนักทฤษฎี การบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical Organization Theory) แบ่งย่อยเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ของเทย์เลอร์ (Scientific Management) ของ เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ (Frederick Taylor) ความมุ่งหมายสูงสุดของแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือ จัดการบริหารธุรกิจ หรือ โรงงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เทย์เลอร์มองคนงานแต่ละคนเปรียบเสมือนเครื่องจักรที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตขององค์การได้ เจ้าของคำรับ “The One Best Way” คือ ประสิทธิภาพของการทำงานสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ 3 อย่าง คือ

- 1.1 เลือกคนที่มีความสามารถสูงสุด (Selection)
- 1.2 ฝึกอบรมคนงานให้ถูกวิธี (Training)
- 1.3 หาสิ่งจูงใจให้เกิดกำลังใจในการทำงาน (Motivation)

ผลงานของเทย์เลอร์ คือ ผลผลิตของยุคอุตสาหกรรมในงานวิจัยเรื่อง “Time and Motion Studies” เวลาและการเคลื่อนไหว เชื่อว่ามีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เพียงวิธีเดียวที่ดีที่สุด เขาเชื่อในวิธีแบ่งงานกันทำ ผู้ปฏิบัติระดับล่างต้องรับผิดชอบระดับบน เทย์เลอร์เสนอระบบการจ้างงาน (จ่ายเงิน) บนพื้นฐานการสร้างแรงจูงใจ สรุปหลักวิทยาศาสตร์ของเทย์เลอร์ ประกอบด้วย 3 หลักการดังนี้

1. การแบ่งงาน (Division of Labors)
2. การควบคุมดูแลบังคับบัญชาตามสายงาน (Hierarchy)
3. การจ่ายค่าจ้างเพื่อสร้างแรงจูงใจ (Incentive Payment)

2. กลุ่มการบริหารจัดการ (Administration Management) หรือ ทฤษฎีบริหารองค์การอย่างเป็นทางการ (Formal Organization Theory) ขององรี ฟาโยล (Henri Fayol) บิดาของทฤษฎีการปฏิบัติการและการจัดการตามหลักบริหาร ทั้งฟาโยลและเทเลอร์จะเน้นตัวบุคคลปฏิบัติงานกับวิธีการทำงาน ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่ก็ไม่มองด้าน “จิตวิทยา” ฟาโยลได้เสนอแนวคิดในเรื่องหลักเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป 14 ประการ แต่ลักษณะที่สำคัญดังนี้

- 2.1 หลักการทำงานเฉพาะทาง (Specialization) คือ การแบ่งงานให้เกิดความชำนาญเฉพาะทาง
- 2.2 หลักสายบังคับบัญชา เริ่มจากบังคับบัญชาสูงสุดสู่ระดับต่ำสุด
- 2.3 หลักเอกภาพของบังคับบัญชา (Unity of Command)
- 2.4 หลักขอบข่ายของการควบคุมดูแล (Span of Control) ผู้ดูแลหนึ่งคนต่อหกคนที่จะอยู่ใต้การดูแลจึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด
- 2.5 การสื่อสารแนวตั้ง (Vertical Communication) การสื่อสารโดยตรงจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง
- 2.6 หลักการแบ่งระดับการบังคับบัญชาให้น้อยที่สุด คือ ไม่ควรมีสายบังคับบัญชายาวหลายระดับมากเกินไป
- 2.7 หลักการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างสายบังคับบัญชาและสายเสนาธิการ (Line and Staff Division)

3. ทฤษฎีบริหารองค์การในระบบราชการ (Bureaucracy) มาจากแนวคิดของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ที่กล่าวถึงหลักการบริหารราชการประกอบด้วย

- 3.1 หลักของฐานอำนาจจากกฎหมาย
- 3.2 การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่ต้องยึดระเบียบกฎเกณฑ์
- 3.3 การแบ่งงานตามความชำนาญการเฉพาะทาง
- 3.4 การแบ่งงานไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัว
- 3.5 มีระบบความมั่นคงในอาชีพ

หลักการบริหารตามระบบราชการมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งในด้านข้อเสีย คือ สายบังคับบัญชายาวข้าราชการทำงานต้องอ้างอิงกฎระเบียบ จึงชักช้าไม่ทันการแก้ไขปัญหาในปัจจุบันเรียกว่าระบบ “Red Tape” ในด้านข้อดี คือ ยึดประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก การบังคับบัญชา การเลื่อนขั้นตำแหน่งที่มีระบบระเบียบ แต่ในปัจจุบันระบบราชการกำลังถูกแทรกแซงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ทำให้เริ่มมีปัญหา

ระยะที่ 2 ระหว่าง ค.ศ. 1945–1958 ยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) Follette ได้นำเอาจิตวิทยามาใช้และได้เสนอการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) 3 แนวทาง ดังนี้

1. Domination คือ ใช้อำนาจอีกฝ่ายสยบลง คือ ให้อีกฝ่ายแพ้ให้ได้ ไม่คืนัก
 2. Compromise คือ คนละครึ่งทาง เพื่อให้เหตุการณ์สงบโดยประนีประนอม
 3. Integration คือ การหาแนวทางที่ไม่มีใครเสียหน้า ได้ประโยชน์ทั้ง 2 ทาง (ชนะ-ชนะ)
- นอกจากนี้ Follette ให้ทัศนะน่าฟังว่า “การเกิดความขัดแย้งในหน่วยงานเป็นความบกพร่องของการบริหาร”

การวิจัยหรือการทดลองฮอว์ธอร์น (Hawthorn Experiment) ที่เมโย (Mayo) กับคณะทำการวิจัยเริ่มที่ข้อสมมติฐานว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของคนงาน มีการค้นพบจากการทดลอง คือ มีการสร้างกลุ่มแบบไม่เป็นทางการในองค์กร ทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่ว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์มีความสำคัญมาก ซึ่งผลการศึกษาทดลองของเมโยและคณะ พอสรุปได้ดังนี้

1. คนเป็นสิ่งมีชีวิต จิตใจ ขวัญ กำลังใจ และความพึงพอใจเป็นเรื่องสำคัญในการทำงาน
 2. เงิน ไม่ใช่สิ่งล่อใจที่สำคัญแต่เพียงอย่างเดียว รางวัลทางจิตใจมีผลต่อการปฏิบัติงานในการทำงานไม่น้อยกว่าเงิน
 3. การทำงานขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมมากกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
- คนที่อยู่ได้สบายใจอยู่สบาย

ข้อคิดที่สำคัญ การตอบสนองคนด้านความต้องการศักดิ์ศรี การยกย่องจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานจากแนวคิด “มนุษยสัมพันธ์”

ระยะที่ 3 ตั้งแต่ ค.ศ. 1958–ปัจจุบัน ยุคการใช้ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theory) หรือการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach) ยึดหลักระบบงานความสัมพันธ์ของคนและพฤติกรรมขององค์กร ซึ่งมีแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่หลากหลาย คนได้แต่คงไว้ดังต่อไปนี้

1. เซสเตอร์ ไอ บาร์นาร์ด (Chester I Barnard) เขียนหนังสือชื่อ The Function of the Executive ที่กล่าวถึงงานในหน้าที่ของผู้บริหาร โดยให้ความสำคัญต่อบุคคล ระบบของความร่วมมือของกิจการและเป้าหมายของกิจการ กับความต้องการของบุคคลในองค์กรต้องสมดุลกัน
2. ทฤษฎีของมาสโลว์ ว่าด้วยการจัดอันดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (Maslow – Hierarchy of Needs) เป็นเรื่องแรงจูงใจ แบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ความต้องการด้านกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านการเคารพ นับถือ และประการสุดท้าย คือ การบรรลุศักยภาพของตนเอง (Self Actualization) คือ มีโอกาสได้พัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุดจากการทำงาน แต่ความต้องการเหล่านั้นต้องได้รับการสนองตอบตามลำดับขั้น

3. ทฤษฎี X ทฤษฎี Y ของแมคกรีเกอร์ (Douglas MC Gregor Theory X, Theory Y) เขาได้เสนอแนวทางการบริหารอยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ต่างกัน ทฤษฎี X (The Traditional View of Direction and Control) ทฤษฎีนี้เกิดข้อสมมติฐานดังนี้

1. คนไม่ชอบทำงาน และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ
2. คนไม่ทะเยอทะยาน และไม่คิดริเริ่ม ชอบให้การสั่ง
3. คนเห็นแก่ตนเองมากกว่าองค์กร
4. คนมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
5. คนมักโง่ และหลอกลาย

ผลกรรมของธรรมชาติของมนุษย์เช่นนี้ การบริหารจัดการจึงเน้นการใช้เงิน วัตถุ เป็นเครื่องล่อใจ เน้นการควบคุม การสั่งการ เป็นต้น

ทฤษฎี Y (The Integration of Individual and Organization Goal) ทฤษฎีข้อนี้เกิดจากข้อสมมติฐานดังนี้

1. คนจะให้ความร่วมมือ สนับสนุน รับผิดชอบ ขยัน
2. คนไม่เกียจคร้านและไว้วางใจได้
3. คนมีความคิดริเริ่มทำงานถ้าได้รับการจูงใจอย่างถูกต้อง
4. คนมักจะพัฒนาวิธีการทำงาน และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ผู้บังคับบัญชาจะไม่ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเข้มงวด แต่จะส่งเสริมให้รู้จักควบคุมตนเองหรือของกลุ่มมากขึ้น ต้องให้เกิดซึ่งกันและกันจากความเชื่อที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดระบบการบริหารที่แตกต่างกันระหว่างระบบที่เน้นการควบคุมกับระบบที่ค่อนข้างให้อิสระภาพ

4. อุชิ (William G. Ouchi) ชาวญี่ปุ่น ได้เสนอ ทฤษฎี Z (Z Theory) ศาสตราจารย์ แห่งมหาวิทยาลัย UCLA (University of California Los Angeles) ทฤษฎีนี้รวมเอาหลักการของทฤษฎี X, Y เข้าด้วยกัน แนวความคิดก็คือ องค์กรต้องมีลักษณะที่ควบคุมมนุษย์ แต่มนุษย์ก็รักความเป็นอิสระ และมีความต้องการหน้าที่ของผู้บริหารจึงต้องปรับเป้าหมายขององค์กรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของบุคคลในองค์กร

การผสมผสาน 2 ทฤษฎี มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. การทำให้ปรัชญาที่กำหนดไว้บรรลุ
2. การพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การให้ความไว้วางใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

4. การให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ขอบข่ายงานการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา

การบริหารจัดการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนในภาระงานและความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญครอบคลุมกลไกการบริหารโรงเรียนทั้ง 4 ด้านตามขอบข่ายและภารกิจการบริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ประกอบด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 5-99)

1. งานแผนงานและประกันคุณภาพ
2. งานวิชาการ
3. งานกิจการนักเรียน
4. งานบุคคล
5. งานธุรการ
6. งานการเงินและพัสดุ
7. งานบริการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
8. งานชุมชนและภาคีเครือข่าย

งานแผนงานและประกันคุณภาพ

แผน คือสิ่งที่แสดงถึงความตั้งใจล่วงหน้าที่จะดำเนินการใด ๆ ภายในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผลที่เกิดจากการวางแผนส่วนหนึ่งจะปรากฏในรูปเอกสารเพื่อใช้เป็นหลักฐานยืนยันการตัดสินใจ ซึ่งจะระบุถึงสิ่งที่จะทำ เหตุผลที่เลือกทำ วิธีการดำเนินงาน ผู้ดำเนินงาน และสถานที่ดำเนินงาน

ด้านการศึกษา การวางแผน หมายถึง การกำหนดความต้องการ วิธีการดำเนินการ และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยใช้หลักทฤษฎีเหตุผล มีข้อมูลประกอบ มีการนำเสนอปัญหาเพื่อขอจัดอุปสรรคที่จะเกิดกับเป้าหมายข้างหน้า ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้ว่าทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด กับใคร ทำอย่างไร และทำเพื่ออะไรอย่างชัดเจน ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ถูกต้องและบรรลุวัตถุประสงค์ การวางแผนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเปรียบเสมือนกับ เข็มทิศ แผนที่เดินทางหรือพิมพ์เขียว (Blue Print) เป็นยานพาหนะที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ หากปราศจากการวางแผนที่ดีระบบก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตัวให้เข้ากับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันได้ จึงมีคำกล่าวว่าการวางแผนที่ดีย่อมนำไปสู่ความสำเร็จกว่าครึ่ง (Well begun is Half Done)" หรืออาจกล่าวได้ว่า "การวางแผนที่ดีย่อมนำไปสู่ความสำเร็จกว่าครึ่ง"

การวางแผนที่ดีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ในประการต่าง ๆ เช่น การทำงานของบุคลากรเกิดการประสานงานซึ่งกันและกัน ช่วยให้เกิดการประหยัดทางการบริหาร ทั้งคน เงิน วัสดุ และการจัดการช่วยให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เป็นการกระจายงานแบ่งเบาภาระความรับผิดชอบของผู้บริหาร สามารถระดมสรรพกำลังทรัพยากร (Mobilization of Resources) ได้ตามความต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสามารถทราบ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามขั้นตอนของแผนได้อย่างชัดเจน (Plan Implementation) สามารถดำเนินการแก้ไขปรับปรุงได้ทันต่อเหตุการณ์ คุ้มค่าและลดความสูญเปล่า งานแผนงานและ ประกันคุณภาพ ประกอบด้วย

1. การวางแผนพัฒนาโรงเรียน
2. การจัดองค์กร
3. การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
4. การจัดระบบประกันคุณภาพภายใน
5. การคำนวณต้นทุนการผลิต
6. การควบคุมภายใน
7. การประเมินผลการดำเนินงานแผนงานและประกันคุณภาพ

งานวิชาการ

บทบาทสำคัญของสถานศึกษาต้องยึดหลักตอบสนองต่อผู้เรียน โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดการเรียนการสอน ต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เหมาะสมกับความสนใจความถนัดของผู้เรียน มุ่งเน้นประเมิน พัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติและพฤติกรรมกรเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม วัตถุประสงค์และ ประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับระดับ และรูปแบบการจัดการศึกษา หากเปรียบเทียบแผนงานเป็นสมองเป็นแผนที่ เป็นเข็มทิศของชีวิต งานวิชาการก็คือหัวใจของ สถานศึกษา ที่มีความสัมพันธ์กับงานแผนอย่างแยกกันไม่ได้ การจะบริหารงานวิชาการให้ประสบ ผลสัมฤทธิ์ต้องตระหนักว่าหัวใจของการจัดการศึกษาคือผู้เรียน หากจะดูว่างานวิชาการ โรงเรียนใด เป็นอย่างไร ดูได้จากนักเรียนในโรงเรียนนั้น ๆ งานวิชาการ ประกอบด้วย

1. การวางแผนงานวิชาการ
2. การบริหารงานวิชาการ
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ
5. การวัดผลและประเมินผลการเรียนและงานทะเบียนนักเรียน

6. การแนะแนวการศึกษา

7. การประเมินผลการดำเนินงานวิชาการ

งานกิจการนักเรียน

กิจการนักเรียนเป็นอีกหนึ่งภาระงานที่สำคัญ สถานศึกษามีบทบาทหน้าที่จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ รู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน เพื่อช่วยให้ครูเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการวางแผน และการบริหารจัดการเพื่อสร้างคุณลักษณะพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจ สังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ต้องพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย เกิดการเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยผ่านกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน เทิดทูนและจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีจิตสาธารณะ ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ปรับตัวมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน สามารถเลือกดำเนินชีวิต อย่างผู้ที่มีภูมิรู้และภูมิธรรม งานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย

1. การวางแผนงานกิจการนักเรียน
2. การบริหารกิจการนักเรียน
3. การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม
4. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. การดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน
6. การประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน

งานบุคคล

การพัฒนาองค์กรจะประสบผลสัมฤทธิ์หรือไม่เพียงใด บุคคลซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ประเด็นหลักของการบริหารจัดการ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนองค์กร ไปข้างหน้า เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี สถานศึกษาจึงต้องมีหน่วยงานดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ งานบุคคลเป็นหน่วยสนับสนุนบุคลากรที่สำคัญในสถานศึกษา มีจุดประสงค์หลักของงานบุคคล เพื่อดูแลอำนวยความสะดวกให้กับบุคลากรในโรงเรียน สร้างขวัญกำลังใจ ดูแล การรักษาสิทธิประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของบุคลากร ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถให้กับบุคลากร เช่น จัดการจัดการประชุมนิเทศให้บุคลากรเพื่อให้ทราบภาระงาน เมื่อเริ่มเข้าสู่องค์กร จัดทำเอกสารแนะแนวทางปฏิบัติงาน จัดการนิเทศภายในเพื่อทบทวนบทบาท

หน้าที่ความรับผิดชอบ จัดการประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มพูนทักษะและศักยภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากร จัดระบบประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ปรับปรุง การทำงานอย่างต่อเนื่อง งานบุคคล ประกอบด้วย

1. การบริหารงานบุคคล
2. การบริหารงานทะเบียนและสถิติข้าราชการครู ลูกจ้าง และบุคลากรทางการศึกษา
3. การประเมินผลการดำเนินงานบุคคล

งานธุรการ

งานธุรการ เป็นหน่วยงานสนับสนุนที่สำคัญ และจำเป็นหน่วยหนึ่งในสถานศึกษา มีหน้าที่หลัก ๆ ที่ต้องปฏิบัติเพื่อความสำเร็จขององค์กร ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลระเบียบ และแนวปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานธุรการ การปฏิบัติงานด้านสารบรรณ การลงทะเบียนรับ-ส่งหนังสือ การได้ตอบหนังสือราชการ และหนังสือที่มีมาถึงสถานศึกษา รวมถึงการจัดเก็บและ ทำลายหนังสือ งานธุรการ ประกอบด้วย

1. การวางแผนงานธุรการ
2. การบริหารงานธุรการ
3. การบริหารงานสารบรรณ
4. การประเมินผลการดำเนินงานธุรการ

งานการเงินและพัสดุ

งานการเงินและพัสดุ เป็นหน่วยสนับสนุนที่สำคัญช่วยให้การบริหารจัดการและ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ถูกต้อง ตามระเบียบ กฎ แนวปฏิบัติ และมีหลักฐานครบถ้วนถูกต้อง คຸ້มคຳ ประหยัดและเกิดประโยชน์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ตามหลักธรรมาภิบาล ภาระหน้าที่งานการเงินและพัสดุประกอบด้วย การบริหารการเงิน ตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การจัดทำและตรวจสอบเอกสารหลักฐาน ให้ถูกต้องเป็นปัจจุบันและเป็นไปตามแผน การประเมินความคຸ້มคຳ การจัดทำทะเบียนควบคุมพัสดุ เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบ และง่ายต่อการตรวจสอบ งานการเงินและพัสดุ ประกอบด้วย

1. การบริหารการเงิน
2. การบริหารการเงินและบัญชี
3. การบริหารงานพัสดุและสินทรัพย์
4. การประเมินผลการดำเนินงานการเงินและพัสดุ

งานบริการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

งานบริการและงานอาคารสถานที่ เป็นงานที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมงานต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ภาระงานเกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การจัดการบรรยากาศทั้งภายในห้องเรียน และภายในโรงเรียนให้เกิดความร่มรื่น เป็นสัดส่วน สวยงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จัดดูแลบำรุงรักษา อาคารเรียน อาคารประกอบห้องเรียน ห้องพิเศษ และห้องบริการต่าง ๆ ให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าตามเกณฑ์ ปริมาณและตรงตามมาตรฐาน จัดให้มีเอกสารการใช้อาคาร และจัดทำประวัติการบำรุงรักษา และสรุปประเมินผลอย่างชัดเจน งานบริการและงานอาคารสถานที่ ประกอบด้วย

1. การบริการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
2. การบริการอาคารเรียน
3. การบริการห้องเรียน
4. การบริการห้องบริการ
5. การบริการห้องพิเศษ
6. การบริการอาคารประกอบ
7. การให้บริการน้ำดื่ม
8. การส่งเสริมสุขภาพอนามัย
9. การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์
10. การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน
11. การประเมินผลการดำเนินงานบริการและอาคารสถานที่

งานชุมชนและภาคีเครือข่าย

งานชุมชนและภาคีเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 58 กำหนดให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ภาคีเครือข่าย คือ การจัดหรือเชื่อมโยงกลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่สมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยน ข่าวสารร่วมกัน เรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของการเคารพในสิทธิของแต่ละคน เชื้อดี เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน การจัดการเครือข่ายในสถานศึกษามีทั้งในส่วนที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ ระเบียบและข้อบังคับ คณะกรรมการที่จัดตั้งให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา เช่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการมูลนิธิ

คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง คณะกรรมการบริหารงานวิชาการ สมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมนักเรียนเก่า หรือสมาคมศิษย์เก่า หน้าที่สำคัญของหน่วยงานนี้ คือ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน จัดทำข้อมูลพื้นฐาน และสภาพแวดล้อมของชุมชนและภาคีเครือข่าย ให้บริการแก่ชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ประสานและขอรับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากชุมชน รวมทั้ง ประเมินผลความต้องการและความพึงพอใจของชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายที่ยั่งยืนต่อไป งานชุมชนและภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย

1. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
2. การให้บริการชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
4. การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน
5. การประเมินผลการดำเนินงานชุมชนและภาคีเครือข่าย

จากการศึกษาขอบข่ายงานการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สรุปได้ว่า แต่ละงานจะมีกรอบการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ขอบข่ายงานที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกกลางคันของนักเรียน คือ งานกิจการนักเรียนซึ่งเป็นภาระงานที่สำคัญ โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพ รู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน ช่วยในการพัฒนาส่งเสริมนักเรียน การป้องกัน และการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการวางแผนอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการ ปรับแผนงานและกลยุทธ์ให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมและสื่อเทคโนโลยีที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษามีกฎหมาย พระราชบัญญัติการศึกษา กฎและระเบียบต่าง ๆ เป็นกรอบและเข้มทิศในการดำเนินงานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาของชาติ ผู้วิจัยได้ศึกษากฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545 และแนวทางการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545 จึงขอนำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2550 : 23-24)

1. คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรม เลี้ยงดูและให้การศึกษา ปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์ และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพึ่งพาตนเองได้

2. ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สภาวะที่ยั่งยืนของประชาชนรวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพ และจริยธรรมย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

3. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4. ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชนจัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

5. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปะวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเผยแพร่ข้อมูลผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ

มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ

มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 51 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน

มาตรา 52 เด็กและเยาวชน มีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

จากการศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สรุปได้ว่า รัฐจะต้องดำเนินการจัดการศึกษาให้ประชาชนอย่างทั่วถึง เท่าเทียมกัน สนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาตามศักยภาพของผู้เรียน ให้ทุกคนได้มีโอกาสในการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2546
มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิ และโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

มาตรา 11 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตร หรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ

มาตรา 12 ให้บุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไข

สำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคมสภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

มาตรา 16 การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา

มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับ จำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อ และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ ประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนการเพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

จากการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สรุปได้ว่า การจัดการศึกษามุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สนับสนุนให้องค์กรทุกภาคส่วนสามารถจัดการศึกษาได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ต้องจัดการศึกษาศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี และให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ การศึกษาภาคบังคับ คือ การศึกษาชั้นปีที่หนึ่งถึงชั้นปีที่เก้าของการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่ต้องการให้ทุกคนได้เรียนจบอย่างน้อยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 37 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา โดยคำนึงถึงระดับของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย เว้นแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษา ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษา มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็นเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในกรณีที่สถานศึกษาใดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาการกำหนดให้สถานศึกษาแห่งนั้นอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาใดให้ยึดระดับการศึกษาของสถานศึกษานั้นเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในกรณีที่เขตพื้นที่การศึกษาไม่อาจบริหารและจัดการได้ตามวรรคหนึ่ง กระทรวงอาจจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานดังต่อไปนี้เพื่อเสริมการบริหารและการจัดการของเขตพื้นที่การศึกษาก็ได้

1. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ

2. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย

3. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ

4. การจัดการศึกษาทางไกล และการจัดการศึกษาที่ให้บริการในหลายเขตพื้นที่การศึกษา

มาตรา 4 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นวรรคห้าของมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 “ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสถานศึกษาเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษาใด ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”

จากการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 สรุปได้ว่าสาระสำคัญคือ การกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการแบ่งเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ เนื่องด้วยการบริหารและการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัศึกษามีบริบทที่แตกต่างกัน

พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“การศึกษาภาคบังคับ” หมายความว่า การศึกษาขั้นปีที่หนึ่งถึงชั้นปีที่เก้าของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

“สถานศึกษา” หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาภาคบังคับ

“ผู้ปกครอง” หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดา หรือมารดา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหมายความรวมถึงบุคคลที่เด็กอยู่ด้วยเป็นประจำหรือเด็กที่อยู่รับใช้การงาน

“คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” หมายความว่า คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

“คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา” หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสถานศึกษาอยู่ในสังกัด

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติกรตามพระราชบัญญัตินี้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วแต่กรณี ประกาศรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเด็กเข้าเรียนในสถานศึกษา และการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ โดยให้ปิดประกาศไว้ ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา รวมทั้งต้องแจ้งให้เป็นหนังสือให้ผู้ปกครองของเด็กทราบก่อนเด็กเข้าเรียนในสถานศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

มาตรา 6 ให้ผู้ปกครองส่งเด็กเข้าเรียนในสถานศึกษา เมื่อผู้ปกครองร้องขอให้สถานศึกษามีอำนาจผ่อนผันให้เด็กเข้าเรียนก่อนหรือหลังอายุตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

มาตรา 7 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้าไปในสถานที่ใด ๆ ในระหว่างเวลาพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกหรือในเวลาทำการของสถานทีนั้น เพื่อตรวจสอบการเข้าเรียนของเด็ก หากพบว่ามิได้เข้าเรียนในสถานศึกษาตามมาตรา 5 ให้ดำเนินการให้เด็กนั้นได้เข้าเรียนในสถานศึกษานั้น แล้วรายงานให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วแต่กรณีทราบ

ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการให้เด็กได้เข้าเรียนตามวรรคหนึ่งได้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่รายงานให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินการให้เด็กได้เข้าเรียนในสถานศึกษา

มาตรา 8 ในการปฏิบัติหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแสดงบัตรประจำตัวแก่บุคคลซึ่งเกี่ยวข้อง

มาตรา 9 ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร

มาตรา 10 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 11 ผู้ใดซึ่งไม่ใช่ผู้ปกครอง มีเด็กซึ่งไม่ได้เข้าเรียนในสถานศึกษาอาศัยอยู่ด้วย ต้องแจ้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วแต่กรณี ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่เด็กมาอาศัยอยู่ เว้นแต่ผู้ปกครองได้อาศัยอยู่ด้วยกับผู้นั้น

การแจ้งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

มาตรา 12 ให้กระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา จัดการศึกษาเป็นพิเศษสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือเด็กซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือ ไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส หรือเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการศึกษาภาคบังคับด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม รวมทั้งการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดตามความจำเป็นเพื่อประกัน โอกาสและความเสมอภาค ในการได้รับการศึกษาภาคบังคับ

มาตรา 13 ผู้ปกครองที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรา 6 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

มาตรา 14 ผู้ใดไม่อำนวยความสะดวกแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 9 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

มาตรา 15 ผู้ใดปราศจากเหตุอันควร กระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นเหตุให้เด็กมิได้เรียนในสถานศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา 16 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 11 หรือแจ้งข้อมูลอันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

จากการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545 สรุปได้ว่า รัฐต้องการพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษาของประชาชน โดยกำหนดให้ทุกคนต้องเรียนจบอย่างน้อยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม มีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ในการกำกับติดตาม ตรวจสอบเด็กที่ไม่ได้เรียน หรือเด็กที่ออกกลางคัน ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

แนวทางการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545

1. ระดับชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดนโยบายและเป้าหมายร่วมกับกระทรวงมหาดไทยที่ดูแลการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่ดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียนกีฬา วิทยาลัยพลศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่ดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียนสาธิต สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่ดูแลการจัดการอาชีวศึกษา กระทรวงวัฒนธรรมที่ดูแลการจัดการศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ สำนักนายกรัฐมนตรีที่ดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการที่ดูแลการจัดการศึกษาของสำนักบริหารงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชนและสำนักงานการปรัษางาน

การศึกษานอกโรงเรียน ทั้งนี้ เพื่อให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสอดคล้องกันในด้านนโยบาย มาตรฐานการศึกษาและการสร้างกลไกในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาสังกัดต่าง ๆ

2. ระดับพื้นที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติร่วมกับ สถาบันอาชีวศึกษา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานการศึกษาและนันทนาการ โรงเรียนนาฏศิลป์ สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด ทั้งนี้ เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในรูปแบบที่เหมาะสม และ จัดสรรโอกาสในวัยการศึกษาภาคบังคับได้เข้ารับการศึกษาอย่างทั่วถึงทุกคน

การดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545 และ ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การส่งเด็กเข้าเรียนในสถานศึกษา พุทธศักราช 2546 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ภาคบังคับ ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษาใช้เป็นแนวปฏิบัติ จำนวนได้เป็น 6 เรื่อง ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 5)

1. การวางแผนการรับนักเรียน
2. การส่งเด็กเข้าเรียน
3. การผ่อนผันให้เด็กเข้าเรียนก่อนหรือหลังอายุตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ
4. การติดตามเด็กเข้าเรียน
5. การย้ายนักเรียน
6. การจำหน่ายนักเรียน

จากการศึกษาแนวทางการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545 สรุปได้ว่า กรอบการปฏิบัติงานในการจัดการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี ได้กำหนดขอบเขตในการปฏิบัติงานในระดับนโยบาย คือ ระดับชาติ ระดับเขตพื้นที่ และ สถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง มีหน้าที่ในการประสานงานกับองค์กรทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน ส่วนสำคัญ คือ การประสานงาน สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับพ่อแม่ หรือผู้ปกครองของเด็กที่มีอายุถึงเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ให้ทราบ ถึงกฎหมาย ระเบียบการปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาภาคบังคับประสบความสำเร็จและ ป้องกันการออกกลางคันของนักเรียน

การออกกลางคัน

ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของการออกกลางคัน ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 3) ให้ความหมายว่า การออกกลางคัน หมายถึง การที่นักเรียนต้องออกจากระบบโรงเรียนก่อนเรียนจบหลักสูตรตามที่กำหนดไว้

สุรศักดิ์ คดีพงศ์ธาดา (2548 : 20) การออกกลางคัน หมายถึง การที่นักเรียนออกจากโรงเรียนในขณะที่ยังไม่สำเร็จการศึกษา ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม

แนวทางการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545 (2548 : 21) การออกกลางคันหรือการจำหน่ายนักเรียน หมายถึง การดำเนินการให้นักเรียนพ้นสภาพการเป็นนักเรียนจากสถานศึกษาที่เรียนอยู่ มีอยู่ 5 สาเหตุ คือ

1. นักเรียนย้ายสถานศึกษา
2. นักเรียนถึงแก่กรรม
3. นักเรียนหยุดเรียนติดต่อกันเป็นเวลานาน ไม่มีตัวตนของผู้ปกครอง และนักเรียนอยู่ในพื้นที่และไม่แจ้งย้ายที่อยู่
4. นักเรียนอายุพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ
5. นักเรียนเรียนจบการศึกษา กรณีใดกรณีหนึ่ง ดังนี้
 - 5.1 กรณีนักเรียน เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำหรับสถานศึกษาที่ไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
 - 5.2 กรณีนักเรียน เรียนจบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคัน สรุปได้ว่า การออกกลางคัน คือ การที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาออกจากโรงเรียนก่อนเรียนจบหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีสาเหตุการย้ายสถานศึกษา หรือถึงแก่กรรม หรืออายุพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ หรือสอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ

สาเหตุการออกกลางคันของนักเรียน

ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาสาเหตุของการออกกลางคัน ดังต่อไปนี้

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 9-23) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้

1. การศึกษาของบิดามารดา การออกกลางคันของนักเรียนมีความเกี่ยวข้องกับระดับการศึกษาของบิดามารดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับการศึกษาของมารดา มีความสัมพันธ์ในทางบวก

กับผลการเรียนของนักเรียนค่อนข้างสูง และระดับการศึกษาของมารคามีความสัมพันธ์ในทางบวกกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมครอบครัวของนักเรียนด้วย

2. การย้ายโรงเรียน ประเด็นการย้ายโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันน้อยมาก นักวิจัยในอดีตจึงให้ความสำคัญในตัวแปรด้านนี้

3. การมีหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียว การที่นักเรียนต้องอาศัยอยู่กับผู้ปกครองที่เป็นพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว ในช่วงที่เป็นนักเรียนไม่ว่าจะเป็นสาเหตุการหย่าร้างหรือการเสียชีวิตก็ตาม แนวโน้มที่จะออกกลางคันมากกว่านักเรียนที่มีผู้ปกครองที่เป็นพ่อแม่ทั้งสองคน และยังพบอีกว่านักเรียนที่มีพ่อแม่เพียงคนเดียวมากกว่าร้อยละ 50 มักจะมีฐานะยากจน ผู้ปกครองเหล่านี้จึงไม่สามารถส่งเสริมในเรื่องการเรียนของบุตรได้อย่างเต็มที่

4. การเป็นชนกลุ่มน้อย คือชุมชนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยกลางเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ยากลำบากในการเรียนในโรงเรียน ทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ได้ดีเท่ากับนักเรียนคนอื่น ๆ ที่ใช้ภาษาไทยกลางหรือภาษาที่ใกล้เคียงจึงส่งผลให้มีผลการเรียนต่ำและเป็นสาเหตุการออกกลางคันในเวลาต่อมา

5. เพศ ไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงอัตราเสี่ยงของการออกกลางคันอยู่ในระดับที่เท่ากัน

6. การเห็นความสำคัญทางการศึกษาของบิดามารดา หากผู้ปกครองหรือบิดามารดาเห็นความสำคัญของการศึกษาแล้ว ก็จะส่งผลให้การออกกลางคันลดลงได้

7. สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวของนักเรียนจะมีผลต่อการเรียน และมีผลต่อการออกกลางคันของนักเรียนและยังเชื่อว่าปัจจัยเรื่องความยากจนเป็นปัจจัยหลักของการออกกลางคันของนักเรียนอีกด้วย

8. ผลการเรียน นักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำมักจะมีแนวโน้มที่จะเรียนไม่จบและออกกลางคันมาก

9. การเคยสอบตก การสอบตกกับผลการเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีความสัมพันธ์กันในทางบวกกล่าวคือ นักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำก็มักจะมีแนวโน้มเป็นผู้ที่เคยสอบตกมาก่อน

10. การทำการบ้าน นักเรียนที่ทำการบ้านเป็นประจำทำให้เขาใช้เวลาในการเรียนมากกว่านักเรียนที่ไม่เคยทำการบ้านและยังส่งผลต่อการเรียนอีกด้วย และในกรณีนักเรียนที่ไม่ทำการบ้านอาจถูกทำโทษจากผู้สอน การถูกตำหนิตีติชนทั้งจากที่บ้านและโรงเรียนทำให้นักเรียนช้ากว่านักเรียนคนอื่น ๆ และมีแนวโน้มต่อการออกกลางคันในที่สุด

11. การถูกทำโทษ การถูกทำโทษมักจะเกี่ยวข้องกับตัวแปรอื่น ๆ เช่น การไม่ทำการบ้าน การขาดเรียน การทะเลาะวิวาท การติดยาเสพติด ผู้สาว ฯลฯ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุของการออกกลางคัน
12. สถิติปัญหา มีความเชื่อมั่นมานานแล้วว่า ตัวแปรสถิติปัญหามีผลโดยตรงกับผลการเรียนและส่งผลต่อการออกกลางคันทั้งในทางตรงและทางอ้อม
13. ทักษะคิดต่อการเรียนและโรงเรียน ทักษะคิดของนักเรียนที่มีต่อการเรียนและโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบก็จะสะท้อนมาในรูปของพฤติกรรมการเรียน และต่อโรงเรียนซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนนำไปสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวในการเรียนได้
14. การเบี่ยงเบนต่อการเรียน และการเห็นว่าการเรียนเป็นเรื่องไม่สนุกต่างก็เป็นความรู้สึกต่อการเรียน โดยมีความเชื่อว่านักเรียนยังมีความเบี่ยงเบนต่อการเรียนมากเท่าใด ก็ยิ่งจะมีแนวโน้มหรืออัตราการเสี่ยงต่อการออกกลางคันมากขึ้น
15. ปัจจัยด้านโรงเรียน เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคันของนักเรียนทั้งในส่วนของการเรียนที่ต่ำและการตกซ้ำชั้น
16. สภาพแวดล้อมชุมชน บทบาทหน้าที่ของชุมชนมีส่วนทำให้นักเรียนและพ่อแม่มีโอกาสใกล้ชิดกัน จนก่อให้เกิดเป็นรูปแบบและกลายมาเป็นต้นทุนทางสังคมซึ่งส่งผลต่อการเรียนการสอนของนักเรียนในโรงเรียนและยังส่งผลต่อการออกกลางคันได้
17. การสนับสนุนทางบ้าน มีอิทธิพลต่อผลการเรียนของนักเรียนและยังส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียน โดยที่นักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนด้านการเรียนจากทางบ้านมีโอกาสเสี่ยงต่อการออกกลางคณ้อย
18. การขาดเรียน การขาดเรียนของนักเรียนย่อมจะต้องมีสาเหตุมาจากหลายสาเหตุ อย่างไรก็ตามการที่นักเรียนไม่มาเรียนย่อมแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการเล่าเรียนลดลง ความตั้งใจในการเรียนน้อยลงและการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเรียนลดลง และเมื่อกิจกรรมต่าง ๆ ในเรื่องการเรียนลดลงย่อมส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและนำไปสู่การออกกลางคัน
19. พฤติกรรมเบี่ยงเบน คือ พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกในลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากนักเรียนปกติทั่วไป เช่น พฤติกรรมการใช้ยาเสพติด การประพฤดิเสื่อมเสียต่าง ๆ หรือพฤติกรรมต่อต้านสังคม เป็นต้น
20. ความรู้สึกไม่ปลอดภัยในโรงเรียน เป็นความกลัวของนักเรียนที่ถูกทำร้ายร่างกายทั้งจากเพื่อนนักเรียน โรงเรียนด้วยกันเอง หรือจากมาตรการทำโทษอย่างรุนแรงของโรงเรียน รวมทั้งความรุนแรงต่าง ๆ จากคู่อริต่างโรงเรียนต่างสถาบันที่เป็นศัตรูต่อกัน การรับรู้ความรุนแรง

ดังกล่าวสามารถนำไปสู่ความหวาดกลัวต่อความปลอดภัยในการมาเรียนและส่งผลต่อการมาเรียน หรือการออกกลางคันของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดสัมมนาเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพ การประถมศึกษา โดยการลดความสูญเปล่าทางการศึกษา ได้ผลสรุปของการสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับ สาเหตุการออกกลางคันของนักเรียนระดับประถมศึกษา 9 ประการ ดังนี้

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 9-10)

1. ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง ได้แก่ มีหนี้สิน นำเด็กไปใช้แรงงานแทนไปรับจ้าง และประกอบอาชีพในถิ่นอื่นแล้วนำเด็กไปด้วย เด็กไปรับจ้างทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว
2. การคมนาคมระหว่างบ้านกับโรงเรียนไม่สะดวก ไม่ปลอดภัย และใช้เวลาเดินทางนาน
3. นักเรียนย้ายตามผู้ปกครองไปอยู่ถิ่นอื่น โดยไม่แจ้งออกจากโรงเรียน หรือติดตามไม่ได้ ว่าไปเรียนต่อที่อื่นหรือไม่
4. สภาพร่างกายของนักเรียนส่อความเป็นหนุ่มสาว ทำให้อายเพื่อนไม่ยอมเรียน ได้แก่ เด็กเรียนเมื่ออายุเกินเกณฑ์ การแฉ่งแกล้งของนักเรียนไม่ตรงกับความเป็นจริง คือ แฉ่งเข้าเงินไป ทำให้เด็กเข้าเรียนเมื่อโตแล้ว
5. สภาพแวดล้อมในโรงเรียนไม่ร่าเริงใจให้นักเรียนอยากมาเรียน ได้แก่ สภาพอาคารเรียน ไม่เหมาะสม ห้องเรียน ไม่มีฝาผนังห้อง ฤดูหนาวอากาศหนาวมากทำให้เด็กไม่อยากมาเรียน การจัด กิจกรรมการเรียนการสอนของครูไม่ร่าเริงใจให้นักเรียนอยากมาเรียน จำนวนนักเรียนมาก อัตราครูมีน้อย ไม่สมดุลกัน นักเรียนขาดอุปกรณ์การเรียน นักเรียนถูกเพื่อนรังแกบ่อย ๆ นักเรียนกลัวถูกลงโทษ ที่มาโรงเรียนสาย และครูทำให้ไม่อยากมาเรียน
6. การสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียนไม่เข้าใจกัน ได้แก่ นักเรียนที่เป็นชาวเขาไม่มี พื้นฐานด้านภาษาไทยกลาง สื่อภาษาถิ่นไม่เข้าใจทำให้เกิดความสับสนไม่อยากมาโรงเรียน
7. ผู้ปกครองไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ได้แก่ ไม่ทราบระเบียบ กฎหมาย และพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 ผลการจัดการศึกษาไม่สอดคล้อง กับความต้องการของชุมชน
8. ขาดการประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
9. การนำหลักสูตรไปใช้ไม่สนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

แนวทางการช่วยเหลือโดยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการช่วยเหลือโดยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังต่อไปนี้

กรมสุขภาพจิต (2544 : 15) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียน การส่งเสริม การป้องกันและการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ดำเนินงานในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และปลอดภัยจากสารเสพติด

กรมสามัญศึกษา (2546 : 4) ได้ให้ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรในการดำเนินการดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลภายนอก รวมทั้ง การสนับสนุน และนอกจากนี้ยังให้ความหมายการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการช่วยเหลือแก้ไขปัญหา โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง ปลอดภัยจากสารเสพติด และมีความสุข ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

จากการศึกษาความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริมพัฒนาทักษะความสามารถนักเรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน โดยการประสานงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด ครูในสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง บุคคลภายนอก หรือองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสามัญศึกษา (2546 : 5) ได้สรุปกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติงาน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - 1.1 ด้านความสามารถ
 - 1.1.1 การเรียน
 - 1.1.2 ความสามารถอื่นๆ
 - 1.2 ด้านสุขภาพ
 - 1.2.1 ร่างกาย
 - 1.2.2 จิตใจ
 - 1.2.3 พฤติกรรม

1.3 ด้านครอบครัว

1.3.1 เศรษฐกิจ

1.3.2 การคุ้มครองนักเรียน

1.4 ด้านอื่นๆ

2. การคุ้มครองนักเรียน เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือและแหล่งข้อมูลต่างๆ มากำหนดร่วมกันเพื่อการตัดสินใจการส่งเสริม หรือให้การช่วยเหลือ

2.1 กลุ่มปกติ

2.2 กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา มากำหนดร่วมกันเพื่อการตัดสินใจการส่งเสริม หรือให้การช่วยเหลือ

3. การส่งเสริมนักเรียน สำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม

4. การป้องกันและแก้ไข จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง มีปัญหา

5. การส่งต่อ การส่งนักเรียนที่มีปัญหา ที่ครูช่วยเหลือแล้ว นักเรียนไม่ดีขึ้น และยากต่อการช่วยเหลือ จึงดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป

5.1 การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องภายในโรงเรียน โดยพิจารณาจากปัญหาของนักเรียน เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูโภชนาการ ครูประจำวิชา หรือฝ่ายกิจการนักเรียน เป็นต้น

5.2 การส่งต่อภายนอก ผู้ที่เกี่ยวข้องภายในโรงเรียนดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในกรณีที่นักเรียนมีปัญหายากต่อการช่วยเหลือ

ทีมงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและปัจจัยเอื้อต่อการทำงาน

1. ทีมงานระดับโรงเรียน ประกอบด้วย ทีมนำ คือ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการโรงเรียน ทีมประสาน คือ หัวหน้าคณะ หัวหน้าระดับ หัวหน้างานที่เกี่ยวข้อง และทีมทำ คือ ครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา

2. ปัจจัยเอื้อ (Enable) ต่อประสิทธิภาพการทำงาน ได้แก่ ความตระหนักของครู การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกัน และความศรัทธาของผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมาตรการช่วยเหลือและการแก้ปัญหานักเรียนออกกลางคัน ของนักเรียน สรุปได้ว่า การช่วยเหลือและการแก้ปัญหานักเรียนออกกลางคัน ควรดำเนินการตั้งแต่ การวางรากฐานให้แก่สถาบันครอบครัวที่เป็นสังคมแรกของนักเรียน ชุมชน โรงเรียนและหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นขอบข่ายงานที่สถานศึกษา ต้องรับผิดชอบ โดยตรงในการสนับสนุนส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ในสถานศึกษา กรอบในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมี 5 ขั้นตอน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไข และการส่งต่อ การสร้างทีม ในการปฏิบัติงานประกอบด้วย ทีมนำ คือผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ทีมประสาน คือ หัวหน้าคณะ หัวหน้าระดับ หัวหน้างานที่เกี่ยวข้อง ทีมทำ คือ ครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา เป็นระบบการติดตาม ดูแลช่วยเหลือนักเรียน ป้องกัน แก้ไขปัญหาต่าง ๆ และส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนในด้านต่าง ๆ

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการออกกลางคันของนักเรียน

การออกกลางคันของนักเรียนเป็นสาเหตุสำคัญยิ่งของความสูญเปล่าทางการศึกษา ในการจัดการศึกษานั้น โรงเรียนต้องศึกษาและแสวงหาวิธีการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนให้เรียนในระบบโรงเรียนได้ตลอดหลักสูตร ไม่ออกกลางคันไปก่อน การศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้นักเรียนต้องออกกลางคัน นับว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการเตรียมความพร้อม หาวิธีการป้องกันการออกกลางคันของนักเรียน ปัจจัยสำคัญ ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านตัวนักเรียน ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านการบริหาร และปัจจัยด้านการเรียนการสอนได้แบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการออกกลางคันของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (เดิม) ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 11-15)

1. ปัจจัยด้านตัวนักเรียน การที่นักเรียนไม่ได้เรียนอยู่ในระบบโรงเรียนนั้น ปัจจัยหลักประการหนึ่งขึ้นอยู่กับ ตัวนักเรียนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยย่อย ได้แก่ ปัจจัยด้านพฤติกรรม และด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน ซึ่งแต่ละปัจจัยย่อยมีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผลการเรียน เจตคติต่อการเรียนและ โรงเรียน และการขาดเรียนของนักเรียน
2. ปัจจัยด้านครอบครัว ครอบครัวซึ่งประกอบด้วย พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ผู้ปกครอง บุคคลเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อนักเรียน เพราะเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดู เป็นสถาบันสังคมหน่วยแรกที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญด้านครอบครัว ได้แก่ ขนาดของครอบครัว อาชีพของบิดามารดา รายได้ของครอบครัว การเอาใจใส่ผลการเรียนของนักเรียน ความหวังของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง การส่งเสริมการเรียน และความสัมพันธ์ในครอบครัว การสนับสนุนจากทางบ้านจัดเป็น ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับผลการเรียนของนักเรียนและการออกกลางคันของนักเรียน ทั้งนี้ นักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนด้านการเรียนจากทางบ้านมีโอกาสเสี่ยงที่จะออกกลางคั้นน้อยกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการสนับสนุน
3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางชุมชนและสังคม มีผลต่อการเรียนของนักเรียน เช่น สภาพแวดล้อมทางบ้าน การย้ายถิ่น การสาธารณสุขทั่วโลก และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
4. ปัจจัยด้านการบริหารของโรงเรียน ปัจจัยด้านการบริหารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีคุณภาพ ได้แก่ ความพร้อมของสื่อการเรียนการสอน การคิดต่อ

ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ความปลอดภัยของอาคารสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณโรงเรียน ถ้าการจัดการด้านนี้ของโรงเรียนก็เป็นสิ่งยืนยันได้ว่านักเรียนจะใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนได้อย่างมีความสุข

5. ปัจจัยด้านการเรียนการสอน โรงเรียนมีหน้าที่จัดการเรียนการสอน และถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทุก ๆ ด้าน ตามศักยภาพของแต่ละบุคคลกล่าวคือผู้บริหารโรงเรียนจะต้องนำปรัชญา วัตถุประสงค์ เป้าหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่าง ๆ ของหน่วยงานมาสู่การปฏิบัติ จะต้องจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของโรงเรียนให้น่าสนใจ และจะต้องจัดหลักสูตร แผนการเรียนรู้อุ้ ธีการสอน กิจกรรมต่าง ๆ ให้มีคุณค่าต่อการพัฒนาเด็ก ให้นักเรียน ได้เรียนรู้ตามความรู้ความสามารถที่จะดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคืน สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ นักเรียนออกกลางคืน ประกอบด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวมปัจจัยด้านครอบครัว กับด้านส่วนตัวของนักเรียนเข้าด้วยกันเป็นปัจจัยด้านครอบครัว รวมปัจจัยด้านการบริหารของโรงเรียน กับปัจจัยด้านการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และได้เพิ่มปัจจัยด้านสื่อเทคโนโลยี เนื่องจากปัจจุบันสื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น จึงได้ทำการศึกษาปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัว สภาพแวดล้อมในชุมชน สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และด้านสื่อเทคโนโลยี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานุริรัมย์ เขต 3 (2551 : 18) จากข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ชั้นพื้นฐาน มีนักเรียนออกกลางคืน ปีการศึกษา 2546-2550 ระดับประถมศึกษา มีจำนวนทั้งสิ้น 386 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวนทั้งสิ้น 2,924 คน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนทั้งสิ้น 1,768 คน รวมทุกระดับชั้น มีนักเรียนออกกลางคืนทั้งสิ้นจำนวน 5,078 คน ดังรายละเอียดที่แสดงตามตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนนักเรียนออกกลางคันจำแนกตามระดับ ปีการศึกษา 2546-2551
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานุริรัมย์ เขต 3

ชั้น	ปีการศึกษา					
	2546	2547	2548	2549	2550	2551
ประถมศึกษาปีที่ 1	12	9	11	8	12	59
ประถมศึกษาปีที่ 2	10	4	8	11	4	51
ประถมศึกษาปีที่ 3	14	3	16	13	3	35
ประถมศึกษาปีที่ 4	16	7	13	9	7	48
ประถมศึกษาปีที่ 5	19	15	14	21	10	54
ประถมศึกษาปีที่ 6	18	45	46	8	30	71
รวมออกกลางคันระดับประถม	89	83	78	70	66	318
นักเรียนต้นปี	40,325	39,394	37,813	36,223	35,463	33,861
ร้อยละ	0.22	0.21	0.21	0.19	0.19	0.94
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	221	179	187	211	118	136
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	216	168	173	236	239	206
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	214	147	142	271	202	270
รวมออกกลางคันระดับ ม.คัน	651	494	502	718	559	612
นักเรียนต้นปี	17,303	18,244	19,380	19,522	19,111	18,673
ร้อยละ	3.76	2.71	2.59	3.68	2.93	3.28
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/ปวช.1	116	125	94	136	126	106
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/ปวช.2	116	136	102	143	106	67
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/ปวช.3	121	79	112	151	105	56
รวมออกกลางคันระดับ ม.ปลาย	353	340	308	430	337	229
นักเรียนต้นปี	7,927	7,263	7,095	11,358	7,682	7,986
ร้อยละ	4.45	4.68	1.34	3.79	4.39	2.87
รวมออกกลางคันทั้งสิ้น	1,093	917	888	1,218	962	1,244
รวมนักเรียนต้นปี	65,555	64,901	64,288	67,103	62,256	60,520
ร้อยละ	1.67	1.41	1.38	1.82	1.55	2.06

จากข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 สรุปได้ว่า นักเรียนที่ออกกลางคันส่วนใหญ่ คือ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก นักเรียนกำลังพัฒนาการสู่วัยรุ่น มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และการปรับตัวเข้ากับสังคม ปัญหาทางด้านครอบครัว การคบเพื่อน ปัญหาสุขภาพ ดิค ฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งที่ควรศึกษา ค้นหาสาเหตุที่เป็นปัจจัยให้นักเรียนต้องออกกลางคัน เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันของนักเรียน มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้หลายท่าน มีทั้งที่ศึกษากับหน่วยงานของรัฐและของเอกชนและประชากรที่แตกต่างกัน ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันของนักเรียนของผู้ที่อยู่ในวงการศึกษาดังจะนำเสนอในรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

งานวิจัยในประเทศ

ลำแพย สนธิ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมแห่งชาติ ภาคกลาง กลุ่มตัวอย่างคือ ครูประจำชั้นและผู้ปกครองนักเรียนที่ออกกลางคัน จำนวน 120 คน พบว่า สาเหตุของปัญหาการออกกลางคัน ด้านนักเรียน คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษตกต่ำ ขาดเรียนบ่อย มีปัญหาเกี่ยวกับครู บางครั้งถูกครูลงโทษเพราะไม่ค่อยทำการบ้าน มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน เจ็บป่วยค่อนข้างบ่อย ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน คือ ใช้เวลานานในการทำ ความเข้าใจบทเรียน ไม่ค่อยสนใจเข้าเรียนในการรับการสอนซ่อมเสริม ด้านบริการและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน คือ การติดต่อระหว่างบ้านกับโรงเรียนไม่สม่ำเสมอ ด้านครอบครัว คือ ขาดการเอาใจใส่และดูแลจากผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองต้องไปประกอบอาชีพ ด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ รายได้ภายในครอบครัว ไม่พอเพียง และคนในชุมชนขาดความกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้

บุรุษร์ งามจิตร (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาการออกกลางคันของนักเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยที่เป็นมูลเหตุของการออกกลางคันของนักเรียน ประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของกลุ่มโรงเรียน กลุ่มชุมชน และกลุ่มนักเรียนที่ออกกลางคันโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ส่วนความคิดเห็นของกลุ่มโรงเรียน กลุ่มชุมชน และกลุ่มนักเรียนที่ออกกลางคัน ต่อการออกกลางคันของนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน

และเมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มโรงเรียนกับกลุ่มนักเรียนที่ออกกลางคืนเท่านั้นที่แตกต่างกัน

ธรรมนง สุวพาณิชย์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยสาเหตุการออกกลางคืนของนักเรียน โครงการปฏิรูปการศึกษาการเกษตรเพื่อชีวิต ปีการศึกษา 2539 ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่น กลุ่มประชากรจำนวน 110 คน พบว่า การออกกลางคืน มีสาเหตุมาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ร้อยละ 73.33 มีความเห็นว่า การเข้าเรียนเพราะทราบว่าเป็นฟรี กินฟรี และอยู่ฟรี ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ร้อยละ 57.53 มีความจำเป็นที่จะต้องออกจากการศึกษาเพื่อไปทำงานช่วยพ่อแม่ ปัจจัยด้านการศึกษา สาขาเกษตรและเทคโนโลยี ร้อยละ 68.25 มีความคิดเห็นว่าที่มาเล่าเรียนเพราะเข้าใจว่ามีสาขาคอมพิวเตอร์ ช่างและอื่น ๆ ที่เปิดให้เลือกได้ ร้อยละ 57.73 มีความคิดเห็นว่าเมื่อเรียนไประยะหนึ่งจึงพบว่าสิ่งที่เรียนไม่ใช่ความถนัดของตน และด้านปัจจัยการเอื้ออำนวยความสะดวกสบาย ร้อยละ 60.00 มีความเห็นว่ามีกิจกรรมมากต้องตื่นแต่เช้าเพื่อทำโครงการ ร้อยละ 57.14 มีความเห็นว่าอาคารเรียนและอาคารอื่นอยู่ห่างไกลต้องเดินไกล ความคิดเห็นอื่น ๆ มีความเห็นว่าควรให้มีการจัดสวัสดิการกิจกรรม

ตำนาน โยบายและแผนการศึกษา (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคืนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2,210 คน พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคืนสูง ได้แก่ การเป็นชนกลุ่มน้อย สภาพแวดล้อมทางบ้าน การเห็นความสำคัญของการศึกษา ความปลอดภัยในโรงเรียน สถิติปัญหา ความพึงพอใจในการเรียน การเบื่อหน่ายการเรียน และพฤติกรรมเบี่ยงเบน ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคืนทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านพฤติกรรมนักเรียน ส่วนตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคืน ได้แก่ ตัวแปรอายุ อาชีพบิดามารดา รายได้ของครอบครัว และการเคยถูกทำโทษพักการเรียน ในสภาพปกติ ตัวแปรสภาพแวดล้อมทางบ้านมีอิทธิพลต่อการออกกลางคืนมากที่สุด ผู้ที่มีสภาพแวดล้อมทางบ้านไม่มีความเสี่ยงต่อการออกกลางคืนสูงกว่าผู้ที่มีสภาพแวดล้อมทางบ้านดีถึงเกือบ 7 เท่าครึ่ง รองลงมา คือ การเคยสอบตก การมีผู้ปกครองคนเดียว และความปลอดภัยในโรงเรียนตามลำดับ ส่วนในสภาพแวดล้อมที่มีการควบคุมปัจจัยอื่น ๆ พบว่า ตัวแปรความปลอดภัยในโรงเรียน สภาพแวดล้อมทางบ้าน และการเบื่อหน่ายต่อการเรียน พบว่า มีอิทธิพลต่อการออกกลางคืนเพิ่มขึ้น ส่วนตัวแปรการเป็นชนกลุ่มน้อย การเห็นความสำคัญต่อการศึกษารายของบิดามารดา การช่วยงานบ้าน ความพึงพอใจในการเรียนและพฤติกรรมเบี่ยงเบน พบว่า ส่งผลต่อการออกกลางคืนลดลง

พรชัย ปุณฺณประเสริฐ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติตามมาตรการแก้ปัญหา นักเรียนออกกลางคัน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรโดยส่วนรวม และจำแนกตามสถานภาพและ ขนาดโรงเรียน เห็นว่า มีการปฏิบัติตามมาตรการแก้ปัญหานักเรียนออกกลางคัน โดยรวมและเป็นรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ และด้านการอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับปานกลาง และอีก 2 ด้านที่เหลือ เห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ยกเว้นครูผู้ปฏิบัติการสอนเห็นว่า มีการปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าวในด้านอาคารสถานที่และอุปกรณ์ อยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียน เห็นว่ามีการปฏิบัติตามมาตรการแก้ปัญหานักเรียนออกกลางคัน โดยรวม และเป็นรายด้าน 3 ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่และอุปกรณ์ ด้านการอำนวยความสะดวก และด้านการบริหารจัดการ มากกว่าครูผู้ปฏิบัติการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ชำราชากรครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามมาตรการแก้ปัญหานักเรียนออกกลางคัน โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตุรศักดิ์ คดีพงษ์ศาธา (2548 : 57) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออกกลางคันของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุรริรัมย์เขต 1 โดยแบ่งปัจจัย ออกเป็น 4 ด้าน พบว่า ปัจจัยด้านสภาพครอบครัวส่งผลการออกกลางคันมาก ปัจจัยด้านสภาพชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยสภาพของโรงเรียนและด้านตัวนักเรียนอยู่ในระดับน้อย

อัจฉริสา ชุมมามานท์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการเล่นเกมออนไลน์ของวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีอายุระหว่าง 12-19 ปี เพศชายมีความถี่ในการเล่นเกมนอนไลน์มากกว่าเพศหญิง 1 เท่า โดยเพศชายเล่นเกมออนไลน์ 3-4 ครั้งต่อสัปดาห์ ในขณะที่เพศหญิงเล่นเกมออนไลน์ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า และมีระดับการศึกษาที่สูงกว่ามีพฤติกรรมการเล่นเกมออนไลน์มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุน้อยกว่า และมีการศึกษาที่ต่ำกว่า โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 12-15 ปี ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีการเล่นเกมออนไลน์มาน้อยกว่า 6 เดือน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 16-19 ปี ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีการเล่นเกมออนไลน์ 1 ปีขึ้นไปถึง 2 ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มี รายได้ต่อสัปดาห์สูงกว่ามีความถี่ในการเล่นเกมนอนไลน์มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อสัปดาห์ ต่ำกว่า โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อสัปดาห์น้อยกว่า 250 บาท มีความถี่ในการเล่นเกมนอนไลน์ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อสัปดาห์มากกว่า 1,000 บาท มีความถี่ในการเล่นเกมนอนไลน์ตลอดเวลาว่าง

สุรชาติ กองธรรม (2549 : 21) สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เด็กต้องออกกลางคันมีหลายสาเหตุ คือ สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ สาเหตุทางด้านครอบครัว สาเหตุทางด้านนักเรียน สาเหตุทางด้าน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน และสาเหตุทางด้านสิ่งแวดล้อม ครูจึงต้องมีการศึกษา นักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อแก้ปัญหาการออกกลางคันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

วิทยากร เขียวกุล (2553 : 115-121) ได้ศึกษาปัญหาความยากจนกับโอกาสในการได้รับการศึกษาคั้งนี้ การลงทุนพัฒนาการศึกษาของรัฐ ถ้าทำได้ทั่วถึงและมีคุณภาพ เมื่อทำไปได้ระยะหนึ่งจะช่วยแก้ปัญหาคนจน และลดความเหลื่อมล้ำ ค่า สูง ได้ในระดับหนึ่ง แต่การบริหารจัดการศึกษาในประเทศไทยไม่ได้ให้บริการคนจนได้อย่างเสมอภาค คือ ถึงคนยากจนส่วนหนึ่งได้เรียนชั้นประถมหรือมัธยมต้น บ้างก็มักจะเรียนในสถานศึกษาในชนบทหรือชุมชนแออัดที่มีคุณภาพต่ำกว่าสถานศึกษาสำหรับคนรวยคนชั้นกลาง การบริหารจัดการศึกษาไทยจึงไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ให้เป็นธรรมขึ้น รายงานนี้เป็นข้อมูลเพื่อชี้ให้เห็นได้ว่าคนกลุ่มที่จนที่สุดได้รับโอกาสทางการศึกษาและการให้บริการพื้นฐานของรัฐของคนจน คั้งนี้ ด้านสุขภาพคนจนมีโอกาสเข้าถึงสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล ร้อยละ 96.7 ของคนจนทั้งหมด นักเรียนยากจนได้รับอาหารกลางวัน/อาหารเสริมฟรี ร้อยละ 67.37 ของนักเรียนยากจนทั้งหมด ด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ มีคนจนเข้าถึงค่อนข้างน้อย โดยผู้สูงอายุ(อายุ 60 ปีขึ้นไป) ยากจนได้รับเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุ ร้อยละ 38.14 ของผู้สูงอายุยากจนทั้งหมด อีกร้อยละ 61.86 ไม่ได้รับเบี้ยยังชีพ ส่วนผู้พิการยากจนได้รับเงินสงเคราะห์สำหรับผู้พิการ ร้อยละ 24.47 ของผู้พิการยากจนทั้งหมด ขณะที่ร้อยละ 75.53 ไม่ได้รับ ด้านการเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ จากการสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน คนจนที่เข้าถึงกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีร้อยละ 8.8 ของคนจนทั้งหมด และคนจนที่สามารถกู้เงินจากโครงการธนาคารประชาชนมีเพียงร้อยละ 2.2 ของคนจนทั้งหมด การเข้าถึงแหล่งทุนด้านการศึกษา นักเรียนยากจนได้รับทุนการศึกษาจากรัฐร้อยละ 2.22 ของนักเรียนยากจนทั้งหมด และนักเรียนยากจนได้กู้เงินจากโครงการเงินกู้เพื่อการศึกษาของรัฐ (ต้องใช้ค้ำ) ร้อยละ 0.03 ของนักเรียนยากจนทั้งหมด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคัน สรุปได้ว่าครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของเด็ก ครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่น พ่อแม่ดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กจะมีพฤติกรรมในการแสดงออกที่เหมาะสม ส่วนครอบครัวที่ขาดความรักความอบอุ่น พ่อแม่หย่าร้าง หรือพ่อแม่เถียงชีวิต การเข้มงวดมากเกินไป ย่อมจะส่งผลให้เด็กแสดงพฤติกรรมออกมาในด้านที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้สภาพแวดล้อมภายในชุมชน ภายในโรงเรียน การคบเพื่อน ล้วนส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กเช่นเดียวกัน การออกกลางคันส่งผลเสียอย่างยิ่งต่อการพัฒนาระบบการศึกษา การป้องกันและการแก้ไขปัญหาจึงต้องมีการศึกษา สร้างความเข้าใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงาน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนลดลง หรือไม่มีนักเรียนออกกลางคัน

งานวิจัยต่างประเทศ

ม็อฟฟิต และคนอื่นๆ (Moffitt, T., and Others. 1981 : 152-156) ได้ศึกษาทัศนคติของนักเรียนต่อโรงเรียนและการเรียนเป็นปัจจัยที่ทำให้นักเรียนออกกลางคันพบว่า ปัจจัยด้านโรงเรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อการออกกลางคันของนักเรียนด้วยเหตุผลที่ว่า ปัจจัยเหล่านี้เป็นประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับระหว่างอยู่ที่โรงเรียน ซึ่งนักเรียนจะพบปรากฏการณ์เช่นนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกลายเป็นการรับรู้ที่ติดตัวตลอดไป เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องมากกระทบก็จะทำให้ระลึกได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ที่มากกระทบนั้นเป็นไปในทางสนับสนุนต่อทัศนคติของตนที่มีต่อโรงเรียน เป็นสาเหตุให้ตัดสินใจออกจากโรงเรียนได้ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อควบคุมตัวแปรด้านประชากรด้านพื้นฐานครอบครัว สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านจิตวิทยา และด้านพฤติกรรมนักเรียนแล้วปรากฏว่า การย้ายโรงเรียน การเคยสอบตกไม่มีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันแต่อย่างไร แต่ตัวแปรการทำกรบ้าน ความปลอดภัยในโรงเรียนและผลการเรียน มีความสัมพันธ์กับการออกกลางคัน โดยที่ตัวแปรการทำกรบ้านมีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันโดยผ่านปัจจัยด้านจิตวิทยา

แคทท์เทอร์รัลล์ (Catterall. 1986 : 147-148) ได้ศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจเป็นผลกระทบต่อออกกลางคันของนักเรียน พบว่า การศึกษาของบิดามารดา การช่วยงานครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันของนักเรียน ในขณะที่อาชีพของบิดามารดา และรายได้ของครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันแต่อย่างใด จากการที่การศึกษาของบิดามารดา และรายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันของนักเรียนนั้น อาจเป็นเพราะว่ายิ่งผู้ปกครองมีการศึกษาสูงขึ้นก็จะส่งผลให้มีรายได้สูงขึ้น และเมื่อมีรายได้สูงขึ้นก็จะทำให้สามารถสนับสนุนการศึกษาของบุตรได้ การออกกลางคันของนักเรียนก็จะมีแนวโน้มลดลง

อัลเลน (Allen. 1990 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนมีคุณภาพด้านวิชาการกับการออกจากโรงเรียนกลางคัน จากความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีความเสี่ยงต่อการออกโรงเรียนกลางคันกับนักเรียนที่ประสบผลสำเร็จในด้านการเรียนสูงพบว่า นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีความคิดเห็นต่อสภาพทางวิชาการในโรงเรียนแตกต่างกัน โดยที่กลุ่มนักเรียนที่มีความเสี่ยงต่อการออกโรงเรียนกลางคัน มีความคาดหวังในด้านวิชาการน้อยกว่านักเรียนที่ประสบผลสำเร็จในด้านวิชาการ

เดวิส และแมคคอลล (Davis & McCaul. 1991 : 90) ได้อธิบายว่า การที่นักเรียนมีผู้ปกครองเพียงคนเดียว ซึ่งส่วนมากถึงร้อยละ 90 จะเป็นมารดานั้น ทำให้มารดาจะต้องรับภาระในการเลี้ยงดูและต้องทำงานนอกบ้านจนไม่มีเวลาดูแลบุตรของตน และให้คำแนะนำในเรื่องการเรียนแก่บุตรของตน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่จะทำให้เด็กนักเรียนมีผลการเรียนต่ำลงจนนำไปสู่การออกกลางคันแล้วยังทำให้เด็กนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่เป็นพฤติกรรมเสี่ยง ต่อการออกกลางคัน เช่น การหนีเรียน

การคบเพื่อนที่เกเร พฤติกรรมด้านชู้สาว การเสพสารเสพติด และแม้แต่การก่อคดีอาญาต่าง ๆ เช่น การลักขโมย การปล้น หรือแม้แต่การก่อคดีทำร้ายร่างกายของผู้อื่น และการฆาตกรรม เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อความล้มเหลวในการเรียนทั้งสิ้น

ฮิลล์ (Hill, 1996 : 184-A) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับปัญหาวินัย ในโรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก ในเขตชานเมืองรัฐคาโรไลนาเหนือ โดยเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างการรับรู้ของบุคคลทั้งสองกลุ่ม ในเรื่องพฤติกรรมนักเรียนที่ถือว่าเป็นการผิดวินัยที่ร้ายแรง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ตลอดจนกรณีการลงโทษนักเรียน โดยการพักการเรียน การงดการเรียนบางรายวิชา การไล่ออกเมื่อนักเรียนเกิดทะเลาะวิวาท มีการต่อสู้ชกต่อยกัน การทำร้ายร่างกาย การพกอาวุธ การเสพหรือจำหน่ายยาเสพติด ด้านชู้สาว เป็นต้น ผลการศึกษา พบว่า ทั้งครูและผู้ปกครองเห็นว่า การมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างรุนแรง ทำให้เกิดปัญหาวินัยในโรงเรียน ซึ่งการเกิดปัญหาวินัยนักเรียน มีสาเหตุมาจากทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน สาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาด้านวินัย ได้แก่ การไม่มีวินัยในตนเอง และครูได้ระบุว่าเกิดจากการขาดความร่วมมือของผู้ปกครองในการช่วยเหลือแก้ปัญหา ความประพฤติของนักเรียน และผู้ปกครองที่อยู่คนเดียวเนื่องจากการหย่าร้าง หรือการตายของ คู่ครองก็มีส่วนทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมได้ การแก้ไขปัญหานักเรียนส่วนมาก ผู้ปกครองและครูเห็นพ้องร่วมกัน ยกเว้นในด้านการต่อสู้ชกต่อย ที่ผู้ปกครองเห็นควรให้ลงโทษ การพักการเรียนรายวิชาที่เกิดเรื่องดังกล่าว แต่ครูให้พักการเรียนทุกรายวิชา นอกจากนี้ทั้งสองกลุ่ม เห็นว่า ควรให้ตำรวจเข้ามาดำเนินการเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมอย่างรุนแรง ยกเว้น กรณีการต่อสู้ชกต่อยที่ครูส่วนใหญ่ต้องการให้ตำรวจมาจัดการ แต่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ในด้านการปรับปรุงการจัดการวินัยนักเรียน ทั้งผู้ปกครองและครูเสนอแนะให้กำหนดนโยบายและการลงโทษที่เข้มงวดมากขึ้น ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ให้ดำเนินมาตรการลงโทษ อย่างสม่ำเสมอ ให้ไล่ออกนักเรียนที่มีปัญหาวินัยเรื้อรัง ให้ตำรวจเข้ามามีส่วนร่วม ใช้คำสั่งสอน ทางศาสนาอบรมสั่งสอนนักเรียน

เฮนส์ (Hains, 2001 : บทคัดย่อ) ศึกษาการออกกลางคันของนักเรียนชาวพื้นเมือง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลการออกกลางคัน มีเพิ่มขึ้นในโรงเรียนมัธยมปลาย ได้แก่ ความสัมพันธ์ของครูกับ นักเรียน ยาเสพติดและของมึนเมา การขาดความช่วยเหลือจากครอบครัว การเหยียดสีผิว การขาดการให้คำปรึกษาที่เหมาะสม และการตั้งครุภักดิ์ และจากการพูดคุยแบบวงกลมของผู้วิจัยกับ กลุ่มประชากรที่นำมาศึกษา ได้รับคำตอบว่า ความกดดันในหมู่เพื่อน ความยากจน ภาวะความเป็นอยู่ และคนที่ไม่มีควมรับผิดชอบ เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลต่อนักเรียนพื้นเมืองที่ลาออกจากโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษา

ซูซาน (Susan. 2001 : 117) ได้ศึกษาว่า การที่เด็กหลายคนต้องออกจากการศึกษาเร็วขึ้น เพราะเด็กเหล่านี้จะถูกหักการเรียนหรือพ้นสภาพจากโรงเรียนก่อนที่จะศึกษาสำเร็จภาคบังคับ โดยไม่มีการศึกษาต่อในระดับวิทยาลัยหรือโรงเรียนอาชีวะ ซึ่งรัฐบาลได้เล็งเห็นปัญหานี้ โรงเรียนและหน่วยงานอื่น ๆ ก็มีส่วนร่วมมากขึ้นในการแก้ปัญหา โดยการใช้โปรแกรมฝึกฝนความชำนาญ ร่วมกับการแก้ปัญหาแนวทางทฤษฎีหลังจากการฝึกฝนปฏิบัติ คือ การดูแลเอาใจใส่ต่อเด็กมากขึ้น และอิทธิพลจากผู้ปกครองจะมีส่วนช่วยให้เด็กเหล่านี้ได้มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการเข้าถึงสังคมได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคัน สรุปได้ว่าการออกกลางคันของนักเรียน มีปัจจัยหลายอย่างที่ป็นสาเหตุให้นักเรียนออกกลางคัน เช่น ปัจจัยด้านครอบครัว โรงเรียน การคบเพื่อน ผู้สาว การทะเลาะวิวาท ยาเสพติด การลงโทษของครู เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติโดยรวม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ทั้งผลงานวิจัยในประเทศและผลงานวิจัยต่างประเทศ ทำให้ทราบปัญหาและแนวทางการแก้ไข ปัญหาการออกกลางคันของนักเรียน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กจะพบว่าครอบครัว ซึ่งเป็นสังคมแรกในชีวิตของเด็กจะส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม นอกจากนี้สังคมภายนอก ชุมชน โรงเรียน มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กทั้งสิ้น ในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหานี้ ต้องดำเนินงานอย่างมีระบบ เป็นขั้นตอน แบ่งหน้าที่การปฏิบัติงานอย่างชัดเจน ศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่มาของปัญหา คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล บริบทที่แตกต่าง การแก้ปัญหาย่อมมีวิธีการที่ไม่เหมือนกัน การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของชาติในอนาคตที่สำคัญยิ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการออกกลางคันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนางรอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 32 โดยนำกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดปัจจัยในการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัว สภาพแวดล้อมในชุมชน สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และด้านสื่อเทคโนโลยี